

СУТЬ ПОНЯТТЯ “КРЕАТИВНІСТЬ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ” У ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

У статті доведено професійну необхідність розвитку креативності майбутніх психологів у фаховій підготовці, визначено суть поняття креативності особистості майбутніх психологів, розкрито роль викладача педагогічного університету в процесі формування креативності студентів.

Ключові слова: креативність особистості, майбутні психологи, креативне мислення студентів.

Професійна необхідність розвитку креативності майбутніх психологів у фаховій підготовці є однією з фундаментальних проблем вищої освіти, оскільки креативне мислення психолога розвивається впродовж усієї педагогічної діяльності і є вирішальним чинником його просування до вершин педагогічної майстерності. Будь-яка діяльність вважається творчою, якщо її продукт характеризується новизною, яка може мати як об'єктивний, так і суб'єктивний характер. У педагогіці таким продуктом можуть бути нові навчальні технології, форми, методи навчання й виховання.

Знання факторів ціннісних орієнтацій, що сприяють формуванню креативності студентів, має не тільки конкретні наукові, а й практичні аспекти, що виражаються, зокрема, у спробах конструювання й організації змісту предметної підготовки, проведення різних видів виробничої, педагогічної практики, профорієнтації, відбору.

Значний внесок у розвиток проблеми креативності зробили як вітчизняні (Д. Богоявленська, А. Морозов, Я. Пономарьов, С. Рубінштейн), так і зарубіжні дослідники (Дж. Гілфорд, А. Маслоу, Р. Мей, С. Мідник, К. Роджерс, Є. Торренс). Суть поняття “креативність особистості” розкрито в дослідженнях І. Гриненко як духовні здібності культурної цілісної особистості створювати новий продукт (ідеальний чи матеріальний) завдяки мотивації успіху, збагаченню ментального досвіду та стану психофізіологічної когерентності; О. Дунаєвої – як здатність особистості сприймати проблему, використовувати найоптимальніші для цього можливості, створювати новий, оригінальний продукт соціальної важливості; О. Куцевол – як інтегративну сукупність якостей особистості, що визначає її готовність до творчості в будь-яких сферах людської діяльності; як творчі здібності людини, котрі можуть виявлятися у мисленні, почуттях і діях; як здатність породжувати різноманітні оригінальні ідеї; І. Шахіної – як сукупність інтелектуальних та особистісних особливостей індивіда, який здатен самостійно висувати проблеми, генерувати нові, оригінальні ідеї, знаходити нетрадиційні та нешаблонні способи вирішення проблемних завдань. Однак природа креативності особистості, її компоненти, фактори, які впливають на креативність, залишаються маловисвітленими.

Водночас теоретичний аналіз літературних джерел (монографій, дисертацій, статей), пов'язаних з обговоренням цієї проблеми, дав змогу виділити суперечності між декларованою об'єктивною необхідністю більш глибокого проникнення в природу педагогічної креативності та недостатньою розробкою проблеми педагогіки творчості, що лежать в основі професійної педагогічної діяльності.

Мета статті – на основі аналізу психолого-педагогічної літератури розкрити суть поняття “креативність майбутніх психологів”.

У психолого-педагогічних дослідженнях зазначається походження терміна “креативність” з англійської (creative – творчий) або латинської (creatio – творення, створення) мов. Існують безліч різних трактувань цього поняття, однак найбільший інтерес становлять визначення (для зручності аналізу розбиті нами на групи), в яких креативність трактується як:

1) здатність до творчості, оригінального мислення, рівень розвитку творчих здібностей, що характеризує особистість у цілому:

– креативність являє собою здатність людини до нестандартного, оригінального мислення і поведінки, що має конструктивний характер;

– під креативністю розуміється рівень творчих здібностей індивіда, який характеризується готовністю до продукування принципово нових ідей;

– креативність – це функція цілісної особистості, залежна від цілого комплексу її психологічних характеристик [3, с. 66];

– креативність розглядається як відносно незалежний фактор обдарованості [2];

2) найвищий рівень інтелектуальної активності мислення:

– креативність являє собою максимальний рівень інтелектуальної активності людини, за рахунок якої відбувається проникнення в суть явища, постановка і вирішення нових проблем [1, с. 122];

3) діяльність, процес або сукупність певних процесів:

– креативність є природним процесом, який породжується сильною потребою людини в знятті напруження, що виникає в ситуації невизначеності або незавершеності та включає такі стадії: а) появи чутливості до проблем, дефіциту знань, їх дисгармонії, невідповідності; б) фіксації проблем, пошуку їх рішень, висування і перевірки гіпотез; в) формулювання та повідомлення результату рішення;

4) здатність до породження безлічі оригінальних і корисних ідей:

– креативність характеризує можливість особистості уникнути рутинних шляхів мислення і поведінки і виробляти велику кількість оригінальних, нових і корисних ідей;

5) здатність сприймати й усвідомлювати нове, не боятися змін:

– креативність – здатність дивуватися і пізнавати, вміння знаходити рішення в нестандартних ситуаціях, націленість на відкриття нового і здатність до глибокого усвідомлення свого досвіду;

б) не певний набір особистісних рис, а реалізація людиною власної індивідуальності [6].

У дослідженні розуміємо креативність майбутніх психологів як інтегральну стійку характеристику особистості, яка передбачає здатність до творчого пошуку, нестандартного розв'язання педагогічних завдань і характеризується такими суттєвими ознаками, як:

- оригінальність – здатність продукувати віддалені асоціації, рідкісні ідеї, відповідати на подразники нестандартно;
- проблемність – здатність до виявлення і постановки проблем;
- продуктивність – здатність до генерування великої кількості ідей;
- гнучкість (або сприйнятливність) – чуттєвість до суперечностей, здатність виробляти різноманітні, всебічні ідеї, швидко переключатися з однієї ідеї на іншу;
- теоретичність – здатність до вирішення проблем шляхом аналізу та синтезу;
- метафоричність – схильність до фантазії, об'ємних асоціацій, використання символічних і графічних засобів для вираження своїх думок, ідей, уявлень.

До креативних якостей майбутніх психологів деякі дослідники [5] зараховують також натхненність, винахідливість, ініціативність, інтуїцію, нестандартність, прогностичність, розкутість думок і почуттів, самобутність, кмітливність. Розвиток у психологів креативності в основному визначається тим, у якому середовищі розвивалася людина, наскільки стимулювала творчість, підтримувала і розвивала індивідуальність. Системоутворювальним фактором розвитку креативності є гуманізація освіти. Вважається, що спочатку задатки креативності властиві кожній людині. Але вплив середовища, в якому вона росте, навчається, виховується, наявність безлічі заборон, соціальні шаблони сприяють блокуванню творчих здібностей. Тому необхідно дати для кожного позитивний поштовх для розвитку креативності. Система навчання не завжди здатна розвинути креативність особистості майбутнього психолога, оскільки вона заснована на запам'ятовуванні інформації і нагромадженні фактів. Тому розвиток креативності можливий лише у спеціально організованому середовищі, необхідно ввести у процес навчання спеціальні завдання, які дають змогу розвивати творче мислення, креативність і використовувати надалі творчі здібності.

Процес підготовки у вищих педагогічних навчальних закладах відповідає таким основним вимогам розвитку креативності майбутніх психологів:

- а) відсутність правил, що регламентують тих, хто навчається, хід їхньої думки, шлях пізнання, свободи і самостійності;
- б) наявність великої інформаційної бази, що забезпечує отримання всіх необхідних відомостей;
- в) наявність позитивних передових зразків творчої діяльності та можливості оцінити її результати;
- г) створення умов для максимального розкриття творчого потенціалу кожного психолога в активній пошуковій діяльності, стимульованій прагненням домогтися результату не гіршого, ніж зразковий;

д) відсутність обмежень у часі, що не дають змоги створити вільну, невимушену атмосферу творчості.

У психолого-педагогічній літературі [1–4] існує багато різноманітних методик, опитувальників, вправ, ігор, легенд, казок, методів, тестів, тренінгів, які використовують психологи, викладачі у своїй практиці для формування креативної особистості. Одним із способів розвитку креативності є психологічні тренінги. Тренінг креативності містить конкретну концепцію, на якій ґрунтуються всі елементи групової роботи. Саме тренінг креативності може допомогти в досягненні професійного успіху, оскільки при відпрацюванні навичок креативності ставиться акцент на груповій взаємодії та особистісному зростанні, відповідно, розвиваються творчі якості: усвідомленість, оригінальність, незалежність, схильність до ризику, енергійність, артистичність, зацікавленість, почуття гумору, потяг до складності, неупередженість, інтуїтивність. Ці характеристики є важливими в умовах професійного самовдосконалення та набуття конкурентоспроможності майбутніми фахівцями. Застосування тренінгу креативності є беззаперечним прецедентом до подальшої розробки та впровадження психологічних технологій для покращення ефективності праці та досягнення успіху і, відповідно, задоволення особистості від результатів власної діяльності.

Висновки. Для успішного професійного становлення психологу необхідно пам'ятати про те, що одна з головних ролей у цьому процесі належить творчому потенціалу, який необхідно не тільки розвивати, а й заохочувати та підтримувати у студентів у процесі навчання у ВНЗ. Основними суттєвими ознаками креативності є вміння самостійно бачити проблему, вміння зрозуміти нову точку зору, оригінальність, здібність відійти від шаблону, здатність до абстрагування або аналізу. Таким чином, зазначені нами суттєві ознаки креативності дають можливість говорити про те, що ця категорія є багатовимірною, потребує системного підходу.

Список використаної літератури

1. Богоявленская Д.Б. Психология творческих способностей / Д.Б. Богоявленская. – М. : Академия, 2002. – С. 122–125.
2. Дружинин В.Н. Психология общин способностей / Владимир Николаевич Дружинин. – СПб. : Питер, 1999. – С. 185–192.
3. Коджаспирова Г.М. Педагогический словарь / Г.М. Коджаспирова, А.Ю. Коджаспиров. – М. : Академия, 2000. – С. 66.
4. Пономарёв Я.А. Психология творчества / Я.А. Пономарёв // Тенденции развития психологической науки. – М. : Наука, 1988. – С. 21–25.
5. Столяренко Л.Д. Педагогическая психология / Л.Д. Столяренко. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2000. – С. 323–326.
6. Яковлева Е.Л. Эмоциональные механизмы творческого потенциала / Е.Л. Яковлева // Вопросы психологии. – 1997. – № 4. – С. 127–135.
7. Guilford J.P. Basic conceptual problems in the psychology of thinking / J.P. Guilford. – San Diego, 1979. – P. 95–110.

Стаття надійшла до редакції 01.08.2013.

Байбекова Н.Р. Сущность понятия “креативность будущих психологов” в психолого-педагогической литературе

В статье доказана профессиональная необходимость развития креативности будущих психологов в профессиональной подготовке, определена суть понятия креативности личности будущих психологов, раскрыта роль преподавателя педагогического университета в процессе формирования креативности студентов.

Ключевые слова: креативность личности, будущие психологи, креативное мышление студентов.

Baybekova N. The essence of the concept of “creativity of future psychologists” in psychological and pedagogical literature

Increasing public demand for people who can be creative in any changes unconventional and efficiently solve the existing problems caused by the acceleration of the development of society and, as a consequence, the need to prepare people for life in a rapidly changing environment.

Professional need to develop creativity of future psychologists in professional training is one of the fundamental problems of higher education. As a psychologist develops creative thinking throughout the educational activities is a crucial factor in its progress to the heights of pedagogical skills. Any activity considered creative if its product is characterized by novelty, which may have both objective and subjective in nature. In pedagogy such product may be new educational technologies, forms, methods of training and education.

A significant contribution to the problem of creativity have both domestic and foreign researchers. In psychological and educational research indicates the origin of the term “creativity” of English (creative) or Latin (creatio) languages. There are many different interpretations of the concept, but the most interesting are the definitions in which creativity is interpreted as: creativity, original thinking, the level of creativity that characterizes the person as a whole, the highest level of intellectual activity of thinking, the ability to the generation of many original and useful ideas, the ability to perceive and realize new, do not be afraid of change.

The successful professional development psychologist remember that one of the main roles in this process belongs to the creative potential that is necessary not only to develop but to encourage and support the students in learning in high school. The main essential features of creativity is the ability to see the problem yourself, the ability to understand a new point of view, the originality, the ability to move away from the template capacity for abstraction or analysis. Thus, we defined the essential features of creativity suggest that this category is multidimensional, requires a systematic approach. One way of creativity is a psychological training.

Creativity training includes specific concept, which would rely all the elements of group work. Applying creativity training are obvious precedent for further development and implementation of psychological techniques to improve work efficiency and success and, therefore, meet the individual from the results of their own activities.

Key words: creativity, personality, future psychologists, creative thinking of students.